

Van waarde voor mensen

Bibliotheken Mar en Fean:
van, voor én door de mienskip

‘Vrijheid, welvaart en de ontplooiing van samenleving en individu zijn fundamentele menselijke waarden. Deze kunnen alleen worden gerealiseerd door goed geïnformeerde burgers, die in staat zijn hun democratische rechten uit te oefenen en een actieve rol te spelen in de samenleving. Vrije en onbeperkte toegang tot kennis, wetenschap, cultuur en informatie is daarvoor essentieel.’

Inhoud

1. Maak kennis met onze plannen voor 2023 – 2026	5
2. Onze maatschappelijke opdracht	6
Landelijk stelsel: van uitleenbibliotheek naar maatschappelijke bibliotheek	6
Gemeenten: van welvaart naar brede welvaart	7
3. Vier vragen die ons uitdagen	10
1. Hoe maken we eerlijk en verantwoord gebruik van digitale mogelijkheden?	10
2. Hoe vergroten we de taalvaardigheid van mensen?	10
3. Hoe gaan we kansenongelijkheid tegen?	11
4. Hoe versterken we de samenleving en de democratie?	11
4. Ons antwoord: de <i>Mienskipsbibliotheek</i> in vijf keuzes	12
1. Van 'doen wat we overal deden' naar 'doen wat lokaal nodig is'	12
2. Van 'binnen onze eigen mogelijkheden' naar 'samen meer mogelijk maken'	12
3. Van één gebouw naar vele gedaantes	12
4. Met collectie naar connectie	13
5. Van mienskip naar mienskip 2.0	13
5. Onze ambities	15
1. We verstevigen de inclusieve meertalige samenleving	15
2. We versterken gemeenschappen en dragen bij aan leefbaarheid	16
3. We ondersteunen bij een leven lang (informeel) ontwikkelen	17
4. We vergroten digitale vaardigheden en digitale weerbaarheid	18
5. We vergroten taalvaardigheid door het stimuleren van lees- en taalplezier	19
6. Zo organiseren we dat!	21
Personeel	21
Of + by = for all	21
Organisatie, besturing & verantwoording	21
Fysieke bibliotheken	22
Financiën	22
Marketing & communicatie	23
Samenwerken aan maatschappelijke opgaven	23
Bijlage: gebruikte bronnen	25
Publicaties	26
Online informatie	26

BoekStart

Baby's houden van boeken!

1. Maak kennis met onze plannen voor 2023 tot en met 2026

In dit meerjarenbeleidsplan beschrijven we onze visie en koers, onze doelen en de impact die we willen maken. Dat doen we voor een periode van vier jaar, hoewel de gevolgen van onze keuzes verder reiken dan die periode alleen. Onze besluiten en ons handelen hebben daarmee ook effect op toekomstige generaties. Van die verantwoordelijkheid zijn we ons terdege bewust.

Daarbij verandert de wereld snel. Ga maar na: vijf jaar geleden – in 2018 - hadden we nog nooit van corona gehoord. Er was geen oorlog in Oekraïne en het geopolitiek landschap zag er anders uit. Klimaatverandering hield ons weliswaar al bezig, maar had veel minder effect op ons dagelijks leven dan nu. Ook nu, begin 2023, weten we niet precies hoe de wereld er in 2026 uit zal zien. Het is belangrijk om open te staan voor veranderingen, zodat we er goed op kunnen in spelen. Of het nu gaat om het klimaat, de bevolkingssamenstelling, de zorg of de staat van onze democratie.

We zijn een rijk, gelukkig en welvarend land. Tegelijkertijd maken we ons terecht druk om toenemende kansenongelijkheid, scheidslijnen tussen (groepen) mensen en polarisatie in de samenleving. Juist in deze veranderende tijd willen én kunnen we er als bibliotheek zijn. Voor mensen én de mienskip. Als een plek waar iedereen welkom is. Zowel offline als online. Waar mensen leren, zich informeren, kennis en verhalen delen, elkaar inspireren en samen creëren.

De openbare bibliotheek bestaat sinds de negentiende eeuw. In Bolsward vierden we in 2021 het 100-jarig bestaan van de Bibliotheek. Een instituut met historie. Maar ook een instituut dat blijft meebewegen met de snel veranderende tijd. We lenen nog steeds boeken uit, maar we hebben ook een bredere maatschappelijke en educatieve functie gekregen. Die bouwen we de komende jaren verder uit om mensen en de samenleving sterker te maken.

We zijn als bibliotheek dus van maatschappelijke waarde. Met wat we doen hebben we maatschappelijke impact. En dat zien we terug in de erkenning die we krijgen. De Rijksoverheid versterkt de positie van de bibliotheken. Met gemeenten, het onderwijs en andere organisaties

werken we als partners aan belangrijke maatschappelijke opgaven en verstevigen we de publieke waarden die zo belangrijk zijn voor onze samenleving. Daarvoor krijgen we meer financiële ruimte. Tegelijkertijd is de verwachting dat de gemeentelijke begrotingen in de komende jaren (verder) onder druk komen te staan. Het is belangrijk om hierover in gesprek te blijven. Om met elkaar te blijven werken aan de belangrijke maatschappelijke opgaven van deze tijd.

We ontwikkelen ons de komende jaren verder tot *Mienskipsbibliotheek*. Tot een bibliotheek van, voor én door de mienskip. Tot een bibliotheek die de mensen en de mienskip sterker maakt. De keuzes die we daarbij maken staan in dit meerjarenbeleidsplan.

Bij alles wat we doen zijn we koersvast, maar ook wendbaar. Juist als *Mienskipsbibliotheek* zijn de wensen en behoeften van de mienskip voor ons een belangrijk baken. Bovendien heeft het verleden ons geleerd hoe ongewis de toekomst kan zijn.

Rixt Heegsma
Directeur-bestuurder Bibliotheken Mar en Fean

Leeswijzer

Dit meerjarenbeleidsplan is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 1 beschrijven we de omgeving waarin wij werken. Onze positie in het netwerk en in ons werkgebied bepalen mede de kaders waarbinnen we onze maatschappelijke opdracht uitvoeren. In hoofdstuk 2 schetsen wij een aantal maatschappelijke ontwikkelingen die ons uitdagen. In hoofdstuk 3 vertellen wij het verhaal van de *Mienskipsbibliotheek*, waarmee wij antwoord hopen te geven op de uitdagingen om ons heen. In hoofdstuk 4 delen we onze vijf ambities waar wij de komende jaren samen met anderen aan willen werken. Hoofdstuk 5 tot slot gaat in op hoe wij ons werk organiseren en met wie we daarbij de samenwerking zoeken.

2. Onze maatschappelijke opdracht

Wie koers zet, moet weten aan welke maatschappelijke opdracht hij onderweg trouw blijft. Onze opdracht ligt voor een belangrijk deel vast in de landelijke Bibliotheekwet. Daarnaast vormen de behoeften en de uitdagingen van de gemeenten in ons werkgebied voor ons een belangrijk ijkpunt. In onze maatschappelijke opdracht zien we twee belangrijke bewegingen.

Landelijk stelsel: van uitleenbibliotheek naar maatschappelijke bibliotheek

De verschuiving van de klassieke uitleenbibliotheek naar de brede maatschappelijke bibliotheek is al een aantal jaren gaande. In de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) uit 2015 liggen de maatschappelijke functies van de Bibliotheek helder vast. Een openbare bibliotheekvoorziening heeft in ieder geval vijf functies. Deze functies moeten ‘bijdragen aan de persoonlijke ontwikkeling en verbetering van de maatschappelijke kansen van het algemene publiek’. Volgens de wet zijn bibliotheken verantwoordelijk voor het:

- I. ter beschikking stellen van kennis en informatie;
- II. bieden van mogelijkheden tot ontwikkeling en educatie;
- III. bevorderen van lezen en het laten kennismaken met literatuur;
- IV. organiseren van ontmoeting en debat en het
- V. laten kennismaken met kunst en cultuur.

De Raad voor Cultuur heeft de Bibliotheekwet in 2020 geëvalueerd. De raad concludeert dat de wet de vijf functies heeft versterkt. Openbare bibliotheken vervullen een belangrijke en brede rol in de samenleving. Zij stimuleren het lezen, bestrijden de laaggeletterdheid, helpen met het aanleren van digitale vaardigheden en met het gebruik van digitale overheidsdiensten. De openbare bibliotheek is de meest bezochte publieke voorziening in Nederland.

Ondanks deze positieve ontwikkelingen zijn er ook zorgpunten. De raad concludeert dat niet iedere inwoner van Nederland toegang heeft tot een kwalitatief

hoogstaand bibliotheekaanbod. De spreiding en bereikbaarheid van de openbare bibliotheek zijn ook na invoering van de Bibliotheekwet niet toereikend. Dit terwijl het uitgangspunt van de wet is dat iedere inwoner van Nederland toegang heeft tot informatie en cultuur.

Naar aanleiding van deze evaluatie hebben de drie overheidslagen en de bibliotheken begin oktober 2020 het Bibliotheekconvenant 2020-2023 gesloten. Het convenant focust op drie belangrijke maatschappelijke opgaven, waarbij een grote rol is weggelegd voor bibliotheken. Het gaat om:

- Geletterde samenleving – Bevorderen geletterdheid en leesplezier.
- Participatie in de informatiesamenleving – Digitale inclusie en digitaal burgerschap.
- Leven lang ontwikkelen – Basisvaardigheden en blijvende inzetbaarheid.

Het Fries Bibliotheken Netwerk (FBN) heeft hier in Fryslân twee opgaven aan toegevoegd:

- Versterken van gemeenschappen.
- Verstevigen meertalige samenleving.

Samen met de drie landelijke opgaven vormen ze de vijf ambities waaraan wij de komende jaren gaan werken (zie hoofdstuk 5).

Begin 2014 verscheen er een uitgebreid rapport over de toekomst van de Bibliotheek, ook wel het ‘rapport Cohen’ genoemd. De vier publieke waarden die daarin staan genoemd, onderschrijven we en nemen we als belangrijke leidraad bij het invullen van onze ambities. Het gaat om:

- Toegankelijkheid. Eenieder kan en mag gebruik maken van de diensten van de Bibliotheek.
- Pluriformiteit. Om tegemoet te komen aan verscheidenheid aan culturen, talen en denkbeelden, bieden bibliotheken zonder discriminatie dienstverlening die past bij alle leden van de gemeenschap.
- Onafhankelijkheid. De Bibliotheek is neutraal en niet-commercieel, zij opereert los van de directe belangen van overheid of bedrijfsleven.

- Betrouwbaarheid. De Bibliotheek heeft als betrouwbaar instituut de opdracht om burgers te ondersteunen bij het beoordelen van informatie.

Gemeenten: van welvaart naar brede welvaart

De gemeente is een bijzondere partner van de Bibliotheek. Zij is als verantwoordelijke voor het lokale bibliotheekwerk de belangrijkste subsidieverstrekker van de Bibliotheek. Daarnaast kunnen bibliotheek en gemeente elkaar versterken in de maatschappelijke opgaven waar zij voor staan. Gemeenten kunnen vanuit hun belangrijke rol bevorderen dat iedereen, ook mensen in een kwetsbare positie, kunnen meedoen aan de samenleving. Daarnaast bieden zij zorg en ondersteuning aan mensen die dat nodig hebben. Dat doen ze samen met verschillende partners. Als grootste publieksvoorziening in Nederland kan de openbare bibliotheek een grote bijdrage leveren aan de uitdagingen en opgaven waar gemeenten voor staan.

‘Belangrijker dan wat je hebt, zijn de mogelijkheden die je kunt creëren.’

Het werkgebied van Bibliotheken Mar en Fean beslaat drie gemeenten: Heerenveen, De Fryske Marren en Súdwest-Fryslân. Deze drie gemeenten willen de brede welvaart en de positieve gezondheid van inwoners bevorderen om welzijn en geluk van hun inwoners te vergroten. Daarbij maakt de smalle focus op economische groei plaats voor een bredere kijk op welvaart en gezondheid. Juist kansengelijkheid, een fijne en gezonde leefomgeving, vitaliteit, sociale verbondenheid tussen mensen, de mogelijkheid om mee te doen en jezelf te ontplooiën dragen bij aan een fijn en gelukkig leven. Belangrijker dan wat je hebt, zijn de mogelijkheden die je kunt creëren.

Wat is brede welvaart?

Brede welvaart omvat alles wat mensen van waarde vinden. Naast materiële welvaart gaat het ook om zaken als gezondheid, onderwijs, milieu en leefomgeving, sociale samenhang, persoonlijke ontplooiing en (on)veiligheid. Bovendien betreft het niet alleen de kwaliteit van leven in het ‘hier en nu’, maar ook de effecten van onze manier van leven op het welzijn van mensen ‘elders’ (buiten de regio) en ‘later’ (toekomstige generaties).

A person wearing a bright yellow raincoat, a red beanie, and yellow rubber boots is captured mid-jump on a sandy beach. Their arms are outstretched to the sides, and their legs are spread wide in a joyful pose. The background shows the ocean with gentle waves under a grey, overcast sky. A text box is overlaid on the left side of the image.

Wat is positieve gezondheid?

Gezondheid is breder dan de afwezigheid van ziekte en klachten. Dat is de centrale gedachte achter positieve gezondheid. Het accent ligt niet op ziekte, maar op mensen zelf, op hun veerkracht en op wat hun leven betekenisvol maakt. Die bredere benadering moet bijdragen aan het vermogen van mensen om met de fysieke, emotionele en sociale uitdagingen in het leven om te gaan. En om zo veel mogelijk eigen regie te voeren.

Bibliotheken Mar en Fean wil de komende periode aansluiten bij de ambities van de gemeenten op dit vlak. Wij willen bijdragen aan het verspreiden en concretiseren van de ideeën en doelen rond brede welvaart en positieve gezondheid.

‘Bibliotheken Mar en Fean wil een betrouwbare samenwerkingspartner zijn van de gemeenten in haar werkgebied, om zo van waarde te zijn voor de samenleving.’

Ook op andere thema's wil Bibliotheken Mar en Fean een betrouwbare samenwerkingspartner zijn van de gemeenten in haar werkgebied, om zo van waarde te zijn voor de samenleving. Daarbij zoeken we actief naar verbindingen met de drie gemeenten en hun ambities in de coalitieakkoorden. We noemen:

- Gemeente De Fryske Marren investeert de komende periode in ambitieus Frysk taalbeleid. De Bibliotheek is hierbij een belangrijke partner. Wij hebben een ruime Friestalige collectie en besteden bovendien aandacht aan het Frysk in onze activiteiten in het onderwijs ter bevordering van het leesplezier en de leesmotivatie.
- Gemeente Súdwest-Fryslân is erg actief op het vlak van preventie en positieve gezondheid, dat een van de speerpunten is in het nieuwe coalitieakkoord. Positieve gezondheid is een centraal thema in onze programmalijn 'Een leven lang ontwikkelen voor iedereen' en komt terug in onze programmering en ons cursusaanbod.
- Gemeente Heerenveen ziet een samenleving waarin mensen steeds meer afstand nemen. Van elkaar, van het sport- en verenigingsleven en van de kerk. Ontmoeten, 'weer écht met elkaar in contact komen', is essentieel voor de kwaliteit van de samenleving. Met de pop-up-locatie in Heerenveen experimenteren wij met de *Mienskipsbibliotheek*: een ontmoetingsplek bij

uitstek van, voor én door de mienskip. Mensen komen er samen om kennis en ideeën uit te wisselen en verder te brengen.

- Goed onderwijs voor iedereen. Een sterke basis voor de rest van je leven. Dat is waar de gemeente Heerenveen zich hard voor maakt. Met extra aandacht voor achterstanden, doorlopende leerlijnen en gelijke kansen. Wij dragen hier op verschillende manieren aan bij: met onze gezinsaanpak, met BoekStart in de kinderopvang en met de Bibliotheek op school. Taal- en leesvaardigheden zijn essentieel voor succes in onderwijs, werk en sociaal leven.
- De drie gemeenten spannen zich in het bijzonder in voor de arbeidsmarktpositie en ontwikkeling van (mbo-) jongeren. Zij zijn van groot belang voor de toekomst van de gemeente en onze regio. Voorkomen moet worden dat zij tussen wal en schip vallen en wegtrekken.
- Wie niet goed kan lezen, schrijven of rekenen, loopt het risico buiten de samenleving te vallen. De drie gemeenten zetten daarom in op het terugdringen van laaggeletterdheid. Wij dragen hier op verschillende manieren aan bij: van de gezinsaanpak tot Taalhuizen, en van BoekStart tot de Bibliotheek op school (doorlopende leeslijn).
- Gemeente De Fryske Marren wil inwoners in het algemeen en jongeren in het bijzonder betrekken bij gemeentelijke thema's en de lokale politiek. Dialoog en democratie is één van de speerpunten van Bibliotheken Mar en Fean. Het bevorderen van democratisch burgerschap onder jongeren is hierbij een belangrijk doel.
- Inwoners kennis laten maken met kunst en cultuur is een belangrijke kernfunctie van de Bibliotheek. De drie gemeenten in ons werkgebied streven naar een laagdrempelig en breed toegankelijk cultuuraanbod. Wij organiseren in de regio veel culturele activiteiten voor een breed publiek. Dat doen we samen met diverse partners. In Heerenveen zijn dat bijvoorbeeld Museum Heerenveen, Ateliers Majeur en het Posthuis Theater. Samen met de gemeente werken we aan 'Feanominaal'. Dit is cultuur van, voor en door Heerenveen, waarbij vitaliteit centraal staat.

3. Vier vragen die ons uitdagen

Het uitvoeren van onze maatschappelijke opdracht doen we in een omgeving die steeds in beweging is. Nieuwe ontwikkelingen vragen om nieuwe oplossingen. Met name vier vragen dagen ons uit.

1. Hoe maken we eerlijk en verantwoord gebruik van digitale mogelijkheden?

DIT ZIEN WE! Leven zonder digitale technologie is voor velen nauwelijks meer voor te stellen. Digitale technologie brengt ons in verbinding met anderen, maakt werken of een gesprek met een docent of dokter op afstand mogelijk. Steeds meer (overheids)diensten worden alleen nog digitaal aangeboden. Zorgverleners en patiënten doen nieuwe ervaringen op met digitale zorg, scholieren en studenten krijgen online onderwijs, werkenden werken thuis en maken meer dan ooit gebruik van videodiensten. Ook meer ouderen zijn digitale middelen gaan gebruiken om sociale contacten te onderhouden (Vermeij & Sitskoorn, 2021). De schermtijd is de laatste jaren enorm gestegen, en tijdens de coronapandemie nog eens extra (Hooftman et al., 2020). Volgens de OECD (2019) kunnen veilige digitale technologieën de levens van degenen met de juiste vaardigheden verbeteren. Zo kunnen ze bijdragen aan meer sociale contacten, een betere gezondheid en een betere toegang tot informatie. Diezelfde digitale technologieën kunnen echter ook bijdragen aan het verspreiden van desinformatie, echokamers en filterbubbels, afhankelijkheid, eenzaamheid, onnodige angst en polarisatie.

DIT KUNNEN WE DOEN! De coronapandemie lijkt de digitalisering van de samenleving in een stroomversnelling te hebben gebracht. Dit werpt vragen op over de gevolgen hiervan voor onze fysieke en mentale gezondheid, en over de invloed van digitalisering op de alledaagse leefwereld, onderwijs en burgerschapsvorming. Bovendien heeft niet iedereen de middelen of de vaardigheden om goed mee te komen in de digitale samenleving. Hierdoor ontstaat een 'digitale kloof'. Dit maakt een brede dialoog over verantwoord gebruik van digitale technologie en de maatschappelijke inbedding ervan meer dan ooit nodig. Daaraan willen wij vanuit onze rol bijdragen, bijvoorbeeld door mensen digitaal vaardiger te maken.

2. Hoe vergroten we de taalvaardigheid van mensen?

DIT ZIEN WE! In het voorjaar van 2021 schetste de minister voor Primair en Voortgezet Onderwijs Dennis Wiersma de hoofdlijnen van het 'masterplan basisvaardigheden'. Het kabinet investeert structureel 1 miljard op jaarbasis in het funderend onderwijs voor taal, rekenen, burgerschap en digitale geletterdheid. Uit nationaal en internationaal onderzoek (zoals Peil, onderwijs, PISA, TIMMS, PIRLS en ICCS) blijkt namelijk dat de prestaties op deze belangrijke basisvaardigheden afnemen. Zo hebben veel leerlingen moeite met de vaardigheden diep en kritisch lezen. Uit de meest recente PISA-peiling van 2018 blijkt dat 24% van de Nederlandse 15-jarigen niet in staat is om het basisniveau te halen. Door de coronacrisis hebben leerlingen ook nog eens vertraging opgelopen in begrijpend lezen en spelling. Ook ontwikkelingen op het vlak van schrijfvaardigheid zijn zorgelijk. Een groot aantal po-leerlingen haalt het basisniveau niet (Inspectie van het Onderwijs, 2021). Daarnaast is het slecht gesteld met de leesmotivatie van leerlingen. Nog geen één op de vijf 15-jarigen benoemt lezen als een van zijn of haar favoriete hobby's. Bijna de helft van deze groep vindt lezen zelfs tijdverspilling. Een kwart van de jongeren verlaat de school onvoldoende leesvaardig en loopt het risico om laaggeletterd te worden.

DIT KUNNEN WE DOEN! Om goed mee te kunnen doen en ontwikkelingen bij te benen, moeten mensen voldoende vaardigheden hebben op het gebied van rekenen en de Nederlandse taal. Blijven die vaardigheden achter, dan spreken we van laaggeletterdheid. In Nederland hebben meer dan 2,5 miljoen mensen van 16 jaar en ouder moeite met taal en/of rekenen (Algemene Rekenkamer, 2016). Vaak beschikken zij ook over weinig digitale vaardigheden. Dat heeft grote impact op hun persoonlijke leven. Als je moeite hebt met deze basisvaardigheden, vind je minder snel een baan, heb je minder grip op je geldzaken en kun je minder gezond leven. De maatschappij is in de afgelopen decennia taliger, digitaler, sneller en complexer geworden. Door achterblijvende basisvaardigheden dreigt uitsluiting. Mensen kunnen niet meekomen in de samenleving. Dit willen we tegengaan, bijvoorbeeld door de taalvaardigheid van mensen te vergroten.

3. Hoe gaan we kansenongelijkheid tegen?

DIT ZIEN WE! Wat zou het mooi zijn als iedereen op basis van persoonlijke verdiensten gelijke (start)kansen op maatschappelijk succes zou hebben. Dit meritocratische ideaal, zo weten we al langer, schetst echter een te simpel beeld. Er spelen voortdurend in- en uitsluitingsprocessen op grond van bijvoorbeeld afkomst, sekse of opleiding. De belofte dat hard werken een betere toekomst oplevert, gaat dus niet voor iedereen op. Met name het opleidingsniveau van ouders is de afgelopen tien jaar steeds bepalender voor het onderwijsniveau van hun kinderen (Onderwijsraad, 2021). Onderzoek laat bovendien zien dat kinderen met dezelfde cognitieve capaciteiten maar verschillende sociale achtergronden niet altijd op hetzelfde onderwijsniveau terechtkomen (De Wolf et al., 2020; Onderwijsraad, 2021). Leerlingen met een minder gunstige sociaaleconomische achtergrond krijgen schooladviezen voor een lager niveau, worden lager geplaatst in het voortgezet onderwijs en stromen vaker af naar een lager niveau dan even goed presterende medeleerlingen met een gunstiger sociaaleconomische achtergrond.

‘Wij willen vanuit onze rol bijdragen aan het verkleinen van de kloof en kansenongelijkheid tegengaan.’

DIT KUNNEN WE DOEN! De laatste jaren nemen de verschillen alleen nog maar toe. Dat begint al heel jong. Al voordat kinderen naar de basisschool gaan, zijn er meetbare en aanhoudende verschillen in vaardigheden tussen de verschillende sociaaleconomische groepen in Nederland (Centraal Planbureau, 2020). En deze verschillen verdwijnen niet gedurende hun jeugd en schooltijd. Een vroege achterstand in vaardigheden heeft dus negatieve gevolgen, ook op de langere termijn. Mensen met minder scholing leven korter en in minder goede gezondheid. Ze hebben bovendien minder kansen op vast werk en hun kinderen krijgen regelmatig lagere schooladviezen (Ravestein et al. 2022). Door de coronacrisis zijn bestaande ongelijkheden vergroot. Ook heeft de crisis de aanpak van kansenongelijkheid in het onderwijs belemmerd. Wij willen vanuit onze rol bijdragen aan het verkleinen van de kloof en kansenongelijkheid tegengaan.

4. Hoe versterken we de samenleving en de democratie?

DIT ZIEN WE! ‘De maatschappelijke realiteit laat zien dat de parlementaire democratie op dit moment niet voor iedereen even goed werkt en dat burgers voor wie de democratie minder goed werkt, dreigen af te haken op de politiek of al afgehaakt zijn,’ aldus de Staatscommissie parlementair stelsel (2018). Sinds het begin van deze eeuw is er volgens het SCP (2014) een groeiende groep kiezers met weinig tot geen vertrouwen in de politiek en een beperkte politieke interesse. Zij voelen zich niet vertegenwoordigd en zijn ontevreden over politici en politieke partijen. Ze vinden één keer in de vier jaar stemmen niet genoeg en menen dat ‘de macht terug moet naar het volk’. Verschillen in onvrede over de politiek tussen hoog- en laagopgeleiden en tussen mensen met een hoog dan wel laag inkomen nemen de laatste jaren toe. Uit onderzoek blijkt dat de inhoudelijke opvattingen van (de hoogopgeleide) kamerleden veel beter aansluiten op die van de hoogopgeleide kiezer (Schakel & Hakhverdian, 2018). Ook het overheidsbeleid sluit veel beter aan op de voorkeuren van hoogopgeleiden dan op die van middelbaar en lager opgeleide Nederlanders (Schakel & Van der Pas, 2020).

DIT KUNNEN WE DOEN! Bij discussies over gebreken in de democratie gaat het nagenoeg altijd over de vertegenwoordigende democratie. Minstens zo belangrijk is de maatschappelijke democratie, de burgersamenleving die noch markt, noch staat is. Wie goed kijkt, ziet hoeveel er in de samenleving zelf gebeurt. Van activiteiten op het gebied van duurzaamheid tot wooninitiatieven van ouders van kinderen met een beperking. Van buurtcoöperaties tot hulp aan statushouders. Voor de burgers die zich politiek niet vertegenwoordigd of in de steek gelaten voelen, is een versterking van hun positie in de burgersamenleving wellicht belangrijker dan een ander kiesstelsel of een referendum. Vrije en onvoorwaardelijke toegang tot kennis en informatie is essentieel voor een goed functionerende democratie. Juist nu die door polarisatie, populisme en fake news zo onder druk staat. Als bibliotheek kunnen we daar aan bijdragen. Sterker nog: het is een van onze kerntaken. Ook het samenbrengen en verbinden van mensen en initiatieven zien we als een belangrijke maatschappelijke opdracht.

4. Ons antwoord: de Mienskipsbibliotheek in vijf keuzes

Het is duidelijk: ontwikkelingen in de omgeving om ons heen dagen ons uit. Om vanuit onze maatschappelijke opdracht bij te dragen aan een veelkleurige samenleving en aan een vitale democratie. Juist in deze veranderende tijd liggen er kansen voor wat wij *'Mienskipsbibliotheek'* noemen. Daarbij maken we vijf scherpe keuzes.

Bibliotheken Mar en Fean ontwikkelt zich stap voor stap naar een *Mienskipsbibliotheek*. Een bibliotheek met een brede maatschappelijke functie die aansluit bij de ambities van onze gemeenten op het gebied van brede welvaart en global goals. Een bibliotheek die de grote doelen van brede welvaart samenbrengt en concreet maakt. Door groot te denken én lokaal te doen. Met én in de gemeenschap. Die lokale wensen, behoeften en talenten als uitgangspunt neemt voor wat ze doet en hoe ze het doet. Een bibliotheek die vertrouwd en dichtbij is, maar niet doet aan navelstaren. Die mensen verbindt, dwars door groepen en bubbels heen. Hen kennis laat maken met de wereld buiten de eigen gemeenschap. Hen kansen biedt om al van jongs af aan mee te doen. En hen zo in staat stelt zich met anderen te verbinden.

We zijn al volop bezig om dat werkelijkheid te maken. Daar gaan we de komende jaren mee door. We spelen flexibel in op de veranderende wensen en behoeften van mensen en gemeenschappen. En bouwen samen met hen aan een wereld waarin mensen nieuwe mogelijkheden ontdekken en kunnen benutten, met tegenslagen kunnen omgaan, mee kunnen doen en grip op hun leven ervaren. Waarin ze zich op een nieuwe manier met elkaar én met de gemeenschap verbinden om zo met meer begrip te kunnen samenleven. We willen gemeenschappen en mensen sterker en gelukkiger maken. Door kansen te bieden en ongelijkheid tegen te gaan. Dat is onze missie.

'We willen gemeenschappen en mensen sterker en gelukkiger maken. Door kansen te bieden en ongelijkheid tegen te gaan. Dat is onze missie.'

Eigenlijk hebben we maar één zekerheid: veranderingen blijven komen. Aan ons om daarop attent en met lef te reageren. Om onze missie te realiseren, gaan we daarom:

1. Van 'doen wat we overal deden' naar 'doen wat lokaal nodig is'

De *Mienskipsbibliotheek* is een publieke voorziening met sterke lokale wortels. We bieden iedereen dicht bij huis toegang tot een leven lang leren als voorwaarde voor een kansrijke toekomst. Daarbij werken we voor én vanuit de gemeenschap. De vragen, wensen, mogelijkheden, trends en ontwikkelingen die we ophalen zijn de basis voor ons denken en doen. We kennen de lokale behoeften en talenten goed en sluiten aan bij de thema's die er leven. We versterken gemeenschappen en verbinden wat er lokaal speelt tot nieuwe diensten, projecten en programma's. De oplossingen die we zelf en samen met anderen ontwikkelen zijn dus altijd maatwerk. We werken van buiten naar binnen. En van onderop naar boven.

2. Van 'binnen onze eigen mogelijkheden' naar 'samen meer mogelijk maken'

Samen kunnen én bereiken we meer dan ieder voor zich. Zeker als het om grote maatschappelijke uitdagingen gaat als leefbaarheid, digitale weerbaarheid, een leven lang leren, laaggeletterdheid, positieve gezondheid of participatie. Vanuit die overtuiging zoeken we actief de samenwerking met anderen. Met een steeds wisselend netwerk van partners spelen we in op wat in een bepaalde gemeenschap en op een bepaald moment nodig is. Als een makelaar verbinden we die lokale uitdagingen met nieuwe mogelijkheden. Daarbij zijn we altijd scherp op onze maatschappelijke opdracht. We doen geen dingen die anderen beter kunnen.

3. Van één gebouw naar vele gedaantes

Lokale worteling en samenwerking maken dat de *Mienskipsbibliotheek* veel verschillende verschijningsvormen kent. De Bibliotheek van de

toekomst vind je allang niet meer alleen in de 12 bibliotheekvestigingen die Bibliotheken Mar en Fean rijk is. Zo zijn we als Friese bibliotheken ook actief op scholen, in de kinderopvang, op consultatiebureaus en in de vorm van digitaalhuizen en makersplaatsen. Maar ook online of in het koffietentje om de hoek kunnen we *Mienskipsbibliotheek* zijn. Als een ware kameleon passen we ons aan bij de gemeenschap waar we voor werken en kiezen de hybride (samenwerkings)vorm waarin we het meest van waarde zijn. Zo geven we de Bibliotheekfunctie opnieuw vorm en inhoud, ook daar waar deze belangrijke voorziening door vergrijzing en ontgroening onder druk staat. Waar we ook zitten en hoe we het ook doen: iedereen is altijd welkom! Ongeacht leeftijd, ras, geslacht, godsdienst, nationaliteit, taal of sociale status.

‘Als huiskamer van de samenleving brengen we zoveel mogelijk verschillende mensen met elkaar in contact.’

4. Met collectie naar connectie

Collectiebeheer en het uitlenen van boeken en materialen blijft een belangrijke basis van de *Mienskipsbibliotheek*. Daarbij verschuift de focus wel naar wat we vanuit onze brede maatschappelijke opdracht willen bereiken: mensen mogelijkheden bieden om zich een leven lang te ontwikkelen en hun maatschappelijke kansen te vergroten. Zo kunnen ze wendbaar zijn en mee blijven doen. Bijvoorbeeld door taalontwikkeling en meertaligheid te stimuleren, leesplezier te vergroten of bij te dragen aan

de vitaliteit en gezondheid van mensen. Daarbij zetten we samen met gemeenten, scholen, maatschappelijke partners, ouders en jongeren zelf extra in op de jeugd, want jong geleerd is tenslotte oud gedaan. De Bibliotheek is niet alleen de plek om kennis en informatie te halen, maar ook een plek voor persoonlijke ontwikkeling, ontmoeting, dialoog, inspiratie, cocreatie en experiment. Als huiskamer van de samenleving brengen we zoveel mogelijk verschillende mensen met elkaar in contact. We motiveren hen om binnen hun eigen mogelijkheden een rol te pakken en betrokken te zijn bij hun eigen leefomgeving. Zo ontstaan steeds wisselende netwerken en communities die tot nieuwe kennis en inzichten komen die de gemeenschap verder brengen.

5. Van mienskip naar mienskip 2.0

Als *Mienskipsbibliotheek* staan we voor een eigentijdse invulling van de mienskip. En dat is nodig, want de sterke gemeenschapszin waar Fryslân om bekend staat, kan gemakkelijk omslaan in nostalgie en sociale eenkennigheid. Daarom zien we het verbinden van mensen en gemeenschappen en het zicht bieden op de wereld buiten als belangrijke opdracht. Ook helpen we mensen hun toekomst samen vorm te geven door ze de kans te bieden om in een veilig omgeving nieuwe mogelijkheden te onderzoeken, uit te proberen en toe te passen. Als kweekvijver voor (digitaal) burgerschap en democratische vernieuwing. Zo dragen we bij aan een sterke, eerlijke en inclusieve samenleving waarin mensen van verschillende achtergronden goed met elkaar kunnen samenleven, elkaar willen begrijpen en elkaar verder brengen.

**In de komende jaren werken wij
aan vijf ambities:**

1. Versterken inclusieve meertalige samenleving.
2. Versterken van gemeenschappen en bijdragen aan leefbaarheid.
3. Een leven lang (informeel) ontwikkelen voor iedereen.
4. Vergroten van digitale vaardigheden en digitale weerbaarheid (digitale inclusie).
5. Vergroten van taalvaardigheid door stimuleren van lees- en taalplezier.

5. Onze ambities

De komende jaren gaan we aan de slag met vijf belangrijke ambities waarmee we inspelen op de uitdagingen die hiervoor zijn genoemd. Daarbij sluiten we aan bij het (wettelijk) kader en bij de prioriteiten van de gemeenten in ons werkgebied. Bij alles wat we doen staan de vijf keuzes die wij maken als *Mienskipsbibliotheek* scherp op ons netvlies. Het zijn leidende principes voor ons handelen en de keuzes die we maken.

1. We verstevigen de inclusieve meertalige samenleving.

DE OPGAVE – HIER GAAT HET OM

Net als Nederland, is Fryslân een multiculturele en meertalige samenleving. Met twee officiële talen is Fryslân een meertaligheidslaboratorium bij uitstek. Net als in andere regio's is de talenmozaïek van Fryslân in de afgelopen jaren veelkleuriger geworden. Met de toename van het aantal migranten is het aantal mensen met een vreemde moedertaal toegenomen tot circa 15 procent van de bevolking. Voor de sociale samenhang in de meertalige en multiculturele samenleving is kennis van meerdere talen en culturen broodnodig. Taal biedt de begrippen die nodig zijn om een cultuur te kunnen begrijpen en te beleven. Ook in het onderwijs groeit de behoefte om tegemoet te komen aan een groeiende verscheidenheid aan talen en culturele achtergronden.

DE VISIE – DIT ZIEN WIJ

Meertaligheid is een verrijking van je bestaan. Meertaligheid is belangrijk voor persoonsvorming, taalontwikkeling, en voor het leren. Er ligt een rechtstreeks verband tussen meertaligheid en grotere taalvaardigheden, hogere concentratie, grotere creativiteit en een beter probleemoplossend vermogen. Tegelijkertijd is meertaligheid van groot belang voor de culturele participatie van mensen en voor de sociale samenhang

in de samenleving. In Fryslân gelden het Frysk en het Nederlands (en andere mogelijke thuistalen) als uitgangspunt voor de ontwikkeling van meertaligheid, in een maatschappelijke meertalige context waarin beide talen idealiter op basis van gelijkwaardigheid geleerd en onderwezen worden.

DE AMBITIE – DIT GAAN WE DOEN

Bibliotheek Mar en Fean wil bijdragen aan een samenleving waarin inwoners meertaligheid als verrijkend ervaren en meertalige inwoners zich gezien en gehoord voelen.

Om dit te bereiken, doen we het volgende:

- We dragen bij aan het verspreiden van kennis over het belang en de waarde van (meer oog voor) meertaligheid.
- We vergroten de toegankelijkheid van (het aanbod van) de Bibliotheek voor mensen met een andere thuistaal dan het Nederlands.
- We brengen mensen met verschillende taal- en cultuurachtergronden met elkaar in verbinding.
- We stimuleren het gebruik van Frysk onder jongeren. Dat doen we op een creatieve wijze en samen mét de jongeren.
- We zijn een krachtige partner in de taalontwikkeling van inwoners – van formeel aanbod tot aanbod door, van en met de mienskip.
- We blijven investeren in de deskundigheid van medewerkers op het vlak van taalontwikkeling en meertaligheid. In de afgelopen jaren is hier hard aan gewerkt, en dat blijven wij de komende jaren doen.

Wij zien meertaligheid als ...

... basis voor (persoonlijke) ontwikkeling
... beginpunt om de wereld te ontdekken
... verbinder

2. We versterken gemeenschappen en dragen bij aan leefbaarheid.

DE OPGAVE – HIER GAAT HET OM

Fryslân kent van oudsher een sterke sociale samenhang. Dit uit zich bijvoorbeeld in een groot vertrouwen in elkaar, een sterke binding met de buurt of het dorp en de vele vrijwilligers die actief zijn. Tegelijkertijd zijn er ook zorgen, bijvoorbeeld over het verenigingsleven, het wegtrekken van jongeren uit de provincie, toenemende ongelijkheden op basis van opleidingsniveau en de voortgaande vergrijzing. In het licht van deze opgaven is het behoud en de versterking van de sociale infrastructuur van essentieel belang, ook (of juist) op de plekken waar het aantal inwoners en voorzieningen afneemt.

DE VISIE – DIT ZIEN WIJ

‘Whatever the problem, community is the answer,’ aldus de Amerikaanse schrijfster Margaret Wheatley. Mensen leven in gemeenschappen, met elkaar verbonden door bijvoorbeeld een fysieke locatie (dorp, wijk of buurt), identiteitskenmerken of affiniteit voor een onderwerp, hobby of sport. Gemeenschappen hebben eigenschappen die individuen niet hebben. Het geheel is meer dan de som der delen. Gemeenschappen vergroten de mogelijkheden die je hebt als individu. Ze zorgen dat je de beschikking hebt over hulpbronnen. En voor veerkracht en ‘samenredzaamheid’. Wie goed kijkt, ziet hoeveel er in de samenleving zelf gebeurt. Van activiteiten op het gebied van duurzaamheid tot wooninitiatieven van ouders van kinderen met een beperking. Van buurtcoöperaties tot hulp aan statushouders. Al dit soort initiatieven draagt bij aan een krachtige en vitale burgersamenleving en aan het welzijn van mensen.

DE AMBITIE – DIT GAAT WE DOEN

Bibliotheken Mar en Fean wil bijdragen aan een samenleving waarin inwoners onderling verbonden zijn en elkaar verder helpen. Een samenleving waarin burgers (en organisaties) zich gesterkt voelen om kennis en ideeën uit te wisselen en samen verder te ontwikkelen.

Om dit te bereiken, doen we het volgende:

- We jagen initiatieven van inwoners aan. We ondersteunen, versterken en verbinden (waar mogelijk) initiatieven met elkaar. Daarbij maken we

scherpe keuzes over de initiatieven die we wel en niet ondersteunen. Ook kiezen we voor een passende rol die aansluit bij de kracht van ons als bibliotheek. Onze visie op en werkwijze bij het versterken van gemeenschappen willen we in de komende tijd aanscherpen en op papier zetten. Bij de keuze voor initiatieven zijn in ieder geval de volgende afwegingen van belang:

- het initiatief heeft oog voor mensen met weinig hulpbronnen;
- het initiatief sluit aan op doelen en expertise van de Bibliotheek (denk aan basisvaardigheden, (digitaal) burgerschap, democratie, een leven lang ontwikkelen en leesbevordering);
- het initiatief heeft een open karakter. Iedereen mag of kan aanschuiven en meedoen. Er is oog voor diversiteit en inclusie;
- er is geen sprake van commerciële of politieke doeleinden;
- de Bibliotheek ondersteunt en helpt verder (gericht op ontwikkeling), maar het eigenaarschap blijft bij de initiatiefnemers;
- wederkerigheid en sociale duurzaamheid zijn belangrijke pijlers voor de samenwerking.
- We verstevigen en vergroten de rol van de programmamedewerker Mienskip (‘Community Librarian’). Volgens David Lankes draagt deze ‘Mienskipsmeiwurker’ bij aan kennisontwikkeling in de (lokale) gemeenschappen. Hij of zij gaat met inwoners en gemeenschappen in gesprek, helpt mensen om elkaar te leren kennen en van elkaar te leren, elkaar te inspireren en verder te helpen. Zo versterkt deze medewerker de lokale gemeenschappen. De komende jaren willen we ons hierin verder ontwikkelen. Bijvoorbeeld door vaardiger te worden in het zogenoemde ‘participatief ontwerpen’: mét de inwoners creëren en ontwikkelen.
- We dragen bij aan de maatschappelijke participatie en het welzijn van nieuwkomers. Dat doen we onder andere door nieuwkomers en al langer gevestigde bewoners met elkaar te laten kennismaken. Ook kunnen bewoners en nieuwkomers van elkaar leren en onderzoeken wat ze voor elkaar kunnen betekenen en wat de Bibliotheek voor de nieuwkomers kan betekenen. De Bibliotheek faciliteert en verbindt. De precieze invulling van onze rol is afhankelijk van de wensen, ideeën en behoeften van de nieuwkomers. Om dit op een goede manier te kunnen doen, investeren wij in de komende periode voor een (extra) programmamedewerker Mienskip die zich specifiek richt op deze doelgroep.
- We zijn een krachtige partner en aanjager voor democratische vernieuwing. Om de democratie

te versterken en verschillen te overbruggen, experimenteren overheden op verschillende plekken met nieuwe (deliberatieve) vormen van democratie, waaronder het ‘burgerberaad’. Als bibliotheek hebben we waarden als onafhankelijkheid, pluriformiteit en toegankelijkheid hoog in het vaandel staan. Dergelijke experimenten willen wij dus graag stimuleren en faciliteren. Denk daarbij aan het bevorderen van democratisch burgerschap onder jongeren en het mede-organiseren van een burgerberaad. Samen met (lokale) partners geven wij hier de komende jaren invulling aan.

‘We zijn een krachtige partner en aanjager voor democratische vernieuwing.’

3. We ondersteunen bij een leven lang (informeel) ontwikkelen.

DE OPGAVE – HIER GAAT HET OM

De samenleving verandert voortdurend. Van mensen verwachten wij dat zij veerkrachtig zijn en zich blijven ontwikkelen. Kennis en vaardigheden lijken steeds korter mee te gaan. Dit terwijl de mogelijkheden voor scholing tussen groepen verschilt. Levensvaardigheden zijn voor iedereen van belang. Niet alleen als basis voor werk, maar bijvoorbeeld ook als het gaat om doenvermogen, sociale

vaardigheden, omgaan met tegenslagen (coping) en het behouden van regie (positieve gezondheid en zorg). Bredere toegang tot informeel en non-formeel leren is dus van groot belang, onder andere via het bibliotheeknetwerk. Een ‘leven lang ontwikkelen’ is immers al ruim honderd jaar een belangrijk leidend principe van de Bibliotheek. Bovendien is de Bibliotheek een openbare, neutrale en laagdrempelige plek in de directe omgeving van burgers. Een plek waar mensen uit verschillende lagen van de samenleving zich thuis kunnen voelen.

DE VISIE – DIT ZIEN WIJ

Een leven lang ontwikkelen vindt zeker niet alleen plaats in het onderwijs of op het werk. Leren en ontwikkelen gebeurt op heel veel plekken. Vaak informeel, dat wil zeggen in een context die niet expliciet rond leren is georganiseerd. Vaak vanuit verschillende motieven. Zo kan het gaan om persoonlijke ontwikkeling, het vergroten van arbeidsmarktkansen of gericht zijn op andere maatschappelijke doelen. Om een leven lang ontwikkelen voor iedereen te realiseren, is een divers aanbod dus van belang. Een aanbod in, maar ook buiten de Bibliotheek dat goed is afgestemd op de verschillende vragen die er bestaan.

DE AMBITIE – DIT GAAN WE DOEN

Bibliotheken Mar en Fean wil dat inwoners zich hun hele leven lang kunnen ontwikkelen. Dat ze hun talent

kunnen ontdekken en ontwikkelen en deze voor zichzelf en voor de mienskip kunnen inzetten. Samen met lokale partners willen we daarom komen tot een laagdrempelige infrastructuur voor informeel en non-formeel leren. De Bibliotheek kan als plek een belangrijke rol spelen, maar de Bibliotheek kan ook doorverwijzen naar aanbod en plekken van partners.

En als bepaalde groepen niet gemakkelijk naar de Bibliotheek (of een andere plek) kunnen komen, dan komt de Bibliotheek naar de mensen toe. Bijvoorbeeld in buurthuizen, sportclubs, bedrijven of zorgcentra.

Om dit te bereiken, doen we het volgende:

- We ontwikkelen een divers en aantrekkelijk aanbod op het gebied van positieve gezondheid waarmee we ook aansluiten op de ambities van de gemeenten in ons werkgebied. Dat doen we samen met partners.
- We ontwikkelen ons tot een belangrijke 'third place' voor jongeren en jongvolwassenen. Hen bieden we een plek waar zij, naast thuis, werk en school, graag verblijven om (samen) te werken, te studeren, elkaar te ontmoeten of om deel te nemen aan lezingen en workshops. Zo werken zij aan hun persoonlijke ontwikkeling, ieder op zijn of haar eigen tempo. We trekken op met de gemeenten in ons werkgebied.
- We bevorderen burgerwetenschap ('citizen science'). Daarbij gaat het om inwoners die in hun eigen leefomgeving bijdragen aan de wetenschap, bijvoorbeeld door de luchtkwaliteit te meten of zwerfafval te turven. Burgerwetenschap zorgt voor betrokkenheid bij de eigen leefomgeving, maakt deelnemers onderdeel van een gemeenschap met wie ze samen aan iets groters werken en speelt in op hun nieuwsgierigheid. En het draagt uiteraard bij aan (persoonlijke) kennisontwikkeling.

4. We vergroten digitale vaardigheden en digitale weerbaarheid.

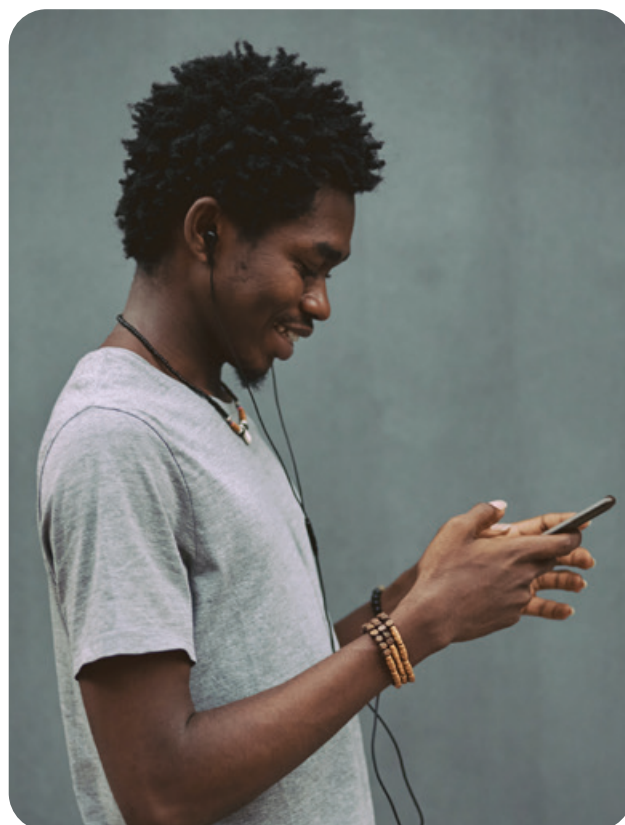
DE OPGAVE – HIER GAAT HET OM

Leven zonder digitale technologie is voor velen nauwelijks meer voor te stellen. Digitale technologie brengt ons in verbinding met anderen, maakt werken of een gesprek met een docent of dokter op afstand mogelijk. Steeds meer (overheids)diensten worden alleen nog digitaal aangeboden. Volgens de OECD (2019) kunnen veilige

digitale technologieën de levens van degenen met de juiste vaardigheden verbeteren. Zo kunnen ze bijdragen aan meer sociale contacten, een betere gezondheid en een betere toegang tot informatie. Diezelfde digitale technologieën kunnen echter ook bijdragen aan het verspreiden van desinformatie, echokamers en filterbubbels, afhankelijkheid, eenzaamheid, onnodige angst en polarisatie. Bovendien heeft niet iedereen de middelen of de vaardigheden om goed mee te komen in de digitale samenleving. Hierdoor ontstaat een 'digitale kloof'.

DE VISIE – DIT ZIEN WIJ

Digitaal burgerschap houdt in dat mensen de mogelijkheden van digitalisering begrijpen en kunnen benutten (vaardigheden). Bovendien hebben ze de kennis en zijn ze weerbaar genoeg om met de risico's van digitale technologie om te gaan (weerbaarheid) en kunnen ze deelnemen aan het democratisch debat en de politieke besluitvorming over nieuwe digitale technologie (actief burgerschap). Mensen moeten dus begrijpen welke persoonlijke en maatschappelijke gevolgen digitale technologie heeft en in staat zijn daar keuzes in te maken. Daarnaast zijn ze vaardig genoeg om hun voordeel te doen met digitale technologie, bijvoorbeeld in het contact met de overheid, het vinden van werk en het regelen van financiële zaken. Over het algemeen

hebben Nederlanders goede digitale vaardigheden. Maar sommige groepen blijven achter, bijvoorbeeld laagopgeleide ouderen. Werken aan digitale inclusie is en blijft hard nodig.

DE AMBITIE – DIT GAAN WE DOEN

Bibliotheken Mar en Fean draagt bij aan de digitale vaardigheden van inwoners, zodat ze op een veilige manier mee kunnen doen aan de digitale samenleving. Ze zien en begrijpen de risico's en benutten de kansen van de digitale samenleving.

Om dit te bereiken, doen we het volgende:

- Als het gaat om digitale inclusie (het bijbrengen en vergroten van vaardigheden) zijn wij al zeer actief. Denk aan het Informatiepunt Digitale Overheid (IDO) en de verschillende digivaardigheidskursussen (Klik & Tik, Digisterker). In de komende jaren willen we het IDO doorontwikkelen. We gaan de zichtbaarheid en bekendheid van het IDO vergroten, investeren in deskundigheidsbevordering van medewerkers en de samenwerking met lokale partners. Ook hebben we aandacht voor privacyvraagstukken in het IDO. Daarnaast gaan we door met de digivaardigheidskursussen. Daarbij hebben we extra aandacht voor de digivaardigheid van nieuwkomers en ouderen.
- We maken werk van (digitale) weerbaarheid van mensen. Samen met Fers, de Rabobank en het Fries Sociaal Planbureau zijn we inmiddels een pilot gestart om de financiële en digitale weerbaarheid van inwoners in Bolsward en omstreken in kaart te brengen en te vergroten. Doel is te komen tot een aanpak die de financiële en digitale kwetsbaarheid van mensen verkleint. Bij succes kijken we of we de aanpak ook in andere Friese regio's kunnen toepassen.
- We vergroten onze expertise en ons aanbod op het gebied van 'digitaal burgerschap' (zie hierna bij 'Innovatie in de Bibliotheek').

5. We vergroten taalvaardigheid door het stimuleren van lees- en taalplezier.

DE OPGAVE – HIER GAAT HET OM

In Nederland hebben meer dan 2,5 miljoen mensen van 16 jaar en ouder moeite met taal en/of rekenen (Algemene Rekenkamer, 2016). Vaak beschikken zij ook

over weinig digitale vaardigheden. Dat heeft grote impact op hun persoonlijke leven. Als je moeite hebt met deze basisvaardigheden, vind je minder snel een baan, heb je minder grip op je geldzaken en leef je minder gezond. De maatschappij is in de afgelopen decennia taliger, digitaler, sneller en complexer geworden. Door achterblijvende basisvaardigheden dreigt uitsluiting. Dat betekent dat bepaalde groepen niet of onvoldoende mee kunnen komen in de samenleving.

DE VISIE – DIT ZIEN WIJ

Lezen is belangrijk. Voor het ontwikkelen van taalvaardigheden, maar ook voor de sociaal-emotionele ontwikkeling. (Kunnen) lezen draagt niet alleen bij aan maatschappelijke kansen, maar vergroot ook het sociale inzicht en empathisch vermogen van mensen, vermindert vooroordelen, en kan daarnaast leiden tot nieuw (zelf) inzicht.

Een taalachterstand ontstaat al op zeer jonge leeftijd en werkt een leven lang door. Al voordat kinderen naar de basisschool gaan, zijn er meetbare en aanhoudende verschillen in vaardigheden tussen de verschillende sociaaleconomische groepen. Taalontwikkeling begint thuis. Baby's die meer dan tien minuten per dag worden voorgelezen, hebben een 2,5 keer zo grote kans om met een voldoende woordenschat aan school te beginnen. Van de peuters en kleuters die geregeld zijn voorgelezen heeft bijna 70 procent voldoende woordenschat om een goede start te kunnen maken op school. Van kinderen die niet zijn voorgelezen heeft slechts 30 procent voldoende woordenschat. Een vroege achterstand in vaardigheden heeft negatieve gevolgen voor de langere termijn. Een kwart van de jongeren verlaat de school onvoldoende leesvaardig en loopt het risico laaggeletterd te worden.

DE AMBITIE – DIT GAAN WE DOEN

Door in te zetten op meer (plezier in) lezen en taalontwikkeling vergroot Bibliotheken Mar en Fean de taalvaardigheden van inwoners. In samenwerking met ouders en het onderwijs willen we kinderen (zo snel mogelijk) in een positieve leesspiraal krijgen. Wie lezen leuk vindt, leest vaker, wordt er beter in en gaat daardoor weer meer lezen. Wij zetten stevig in op een doorlopende leeslijn met BoekStart, de Bibliotheek op School, de gezinsaanpak én een Fries leesoffensief waarmee we in samenwerking met partners extra investeren in het stimuleren van lezen en leesplezier.

Om dit te bereiken, doen we het volgende:

- Met het programma BoekStart stimuleren we het voorlezen aan en het lezen met jonge kinderen. We willen het bereik van BoekStart beter monitoren en uitbreiden. Zo gaan we het aantal BoekStart-locaties vergroten. Ook willen we ouders die het BoekStart-koffertje ontvangen steviger en langer aan de Bibliotheek verbinden.
- We willen meer scholen in ons werkgebied bereiken met de Bibliotheek op school (dBos). Onderzoek laat zien dat dBos werkt: leerlingen scoren hoger op leesmotivatie (alleen meisjes), leesfrequentie en leesvaardigheid (Nielen & Bus, 2016). Daarnaast willen we meer maatwerk: wat heeft deze school specifiek nodig? Daarbij richten we ons op drie elementen: het leesklimaat op de school (de leescultuur en de eventueel aanwezige leesbevorderende leerkrachten), ouderbetrokkenheid en de leesmotivatie van de leerling. Aan de hand van monitorgegevens en in samenwerking met de school bepalen we waar we met name op inzetten. Belangrijke voorwaarde is dat we over voldoende leesconsulenten met de juiste kennis en competenties beschikken.
- Samen met lokale partners breiden we de gezinsaanpak uit. Met deze aanpak ondersteunen we (laagtaalvaardige) ouders bij de verdere ontwikkeling van hun eigen basisvaardigheden. Tegelijkertijd leren we ze hun kinderen te ondersteunen in de taalontwikkeling. Zo willen we de cyclus van laaggeletterdheid doorbreken.
- Met de partners in het Fries Bibliotheken Netwerk werken we verder aan het Leesoffensief Fryslân. Daarmee stimuleren we kinderen en volwassenen om (nog) meer te gaan lezen en dragen we bij aan leesplezier en leesvaardigheid. Zo werken we samen aan een geletterd Fryslân.

INNOVATIE IN DE BIBLIOTHEEK

Parallel aan alle activiteiten die wij hiervoor hebben genoemd, werken we samen met Fers en andere partners verder aan een aantal innovatieve projecten. We noemen er twee:

Digitaal burgerschap

Digitalisering roept vragen op over veiligheid, discriminatie, beïnvloeding en de macht van technologiebedrijven. Digitaal burgerschap, het vermogen van mensen om zich actief, vaardig en weerbaar te kunnen bewegen in de digitaliserende samenleving, is een steeds belangrijker thema. Daarbij gaat het om vaardigheden (digitale inclusie), maar ook breder over je digitale identiteit, meepraten en -beslissen over de wijze waarop technologie invloed heeft op onze levens en samenleving. Of denk aan het discussiëren over en het bevorderen van publieke waarden als privacy, (informatie)veiligheid, autonomie en menselijke waardigheid. Dat doen we bijvoorbeeld met HackShield dat kinderen bewust maakt van de gevaren die ze online lopen. Met AI-Parade laten we mensen kennismaken met kunstmatige intelligentie. In de komende jaren vergroten we onze expertise op dit gebied en leveren we een verdere bijdrage aan het versterken van digitaal burgerschap in ons werkgebied. Daarbij maken we gebruik van de kennis en kunde op landelijk (KB) en provinciaal (Fers) niveau. In de loop van 2023 geven wij samen met Fers en lokale partners invulling aan het lokale plan digitaal burgerschap.

‘De komende jaren leveren we een verdere bijdrage aan het versterken van digitaal burgerschap in ons werkgebied.’

Naar een hybride bibliotheek (the third space)

In de afgelopen tien jaar hebben bibliotheken zich nadrukkelijk gepositioneerd als een ‘third place’. De Bibliotheek is de plek waar je na thuis (first) en werk (second) naartoe gaat om te lezen, te leren of een praatje te maken. Waar de ‘third place’ nog verwijst naar de fysieke bibliotheek, zetten wij met de ‘third space’ een stap verder naar de integratie van de fysieke plek én online communities en dienstverlening. Deze hybride publieke ruimte – een social learning platform – realiseren we samen met inwoners en partners in een participatief ontwerpproces. Dit project is mede mogelijk gemaakt door inhoudelijke ondersteuning van The Alignment House en een financiële bijdrage van Stichting PICA. In het bibliotheeknetwerk delen deelnemers ervaringen en leermomenten met elkaar.

6. Zo organiseren we dat!

Een sterke organisatie is een belangrijke basis voor resultaat. Willen we de ambities waarmaken, dan zullen we onze organisatie en de samenwerking met anderen moeten uitbouwen, versterken en verder professionaliseren. Hoe we dat doen? Zo:

Personeel

De ontwikkeling naar een *Mienskipsbibliotheek* is een flinke transitie die nieuwe en (deels) andere competenties van onze medewerkers vraagt. Klassieke bibliotheek-kennis blijft belangrijk, maar met de veranderende rol van de Bibliotheek zijn er in de loop van de jaren nieuwe functies ontstaan. De Bibliotheekmedewerker is een 'community librarian' die de lokale gemeenschap als geen ander kent en inspeelt op de wensen en behoeften van de gemeenschap. Hij of zij geeft vorm aan het principe: OF + BY = FOR ALL van Nina Simon: de Bibliotheek van, voor én door de lokale gemeenschap.

Of + by = for all

Wie voor een gemeenschap wil werken (FOR) en die gemeenschap ten volle wil bereiken, zal daar het best in slagen als (vertegenwoordigers van) die gemeenschap ook mee aan het stuurwiel staan (OF) en er met andere woorden eigenaarschap is, en als die gemeenschap de beoogde acties ook mee realiseert (BY).

Naast de community librarian neemt ook de behoefte aan andere specialisten toe. Bijvoorbeeld mediacoaches, projectleiders, communicatiemedewerkers en leesconsulenten. Daarnaast blijven wij in de komende jaren op verschillende manieren inzetten op deskundigheidsbevordering. Denk aan een goede on- en offboarding, bijscholing en learning-on-the-job. Landelijk worden de eerste stappen richting een nieuwe bibliotheekopleiding gezet. Dit volgen wij aandachtig.

Vrijwilligers blijven essentieel voor onze bibliotheek. Het is belangrijk dat zij hun talenten in willen en kunnen zetten voor het versterken van de mienskip. Daarnaast willen we de mienskip versterken door mensen de kans te bieden om te re-integreren of werkervaring op te doen. Hiervoor is goede begeleiding op de werkvloer essentieel. In aanvulling op de begeleiding van onze eigen medewerkers denken we na over een netwerkgerichte aanpak. Daarbij kunnen we bijvoorbeeld ook studenten Social Work inzetten.

Belangrijk aandachtspunt is de ontwikkeling van de personeelskosten. De overgang naar een nieuw functiehuis en de komst van een nieuwe CAO, waarin loonsverhoging vanwege de inflatie waarschijnlijk is, zorgt voor een opwaartse druk op de personeelskosten.

Organisatie, besturing & verantwoording

De transitie naar *Mienskipsbibliotheek* vraagt ook om een andere inrichting van onze organisatie. In 2021 zijn we daar al mee gestart. Belangrijke leidende principes voor de organisatie zijn:

- impactgestuurd werken vanuit de bedoeling (dicht bij de inwoners, lokale gemeenschap, vraaggericht);
- eigenaarschap en verantwoordelijkheid (met meer eigen regelruimte in de teams) en
- het ten volle benutten van de talenten van de medewerkers (ruimte voor professionele ontwikkeling).

Lokale teams vertalen de ambities uit dit meerjaren-beleidsplan naar impactgestuurde jaar- en projectplannen. Ze formuleren doelen, maken plannen en organiseren activiteiten. Hier vindt prioritering en (eventueel) bijsturing plaats. In de eerste plaats op basis van lokaal maatwerk: vraagstukken en doelen waar de gemeente waarde aan hecht, de kansen die zich lokaal voordoen (opportuniteit), en kansen en (on)mogelijkheden die samenwerkingspartners bieden. Daarnaast spelen ook criteria als draagkracht van de organisatie en financierbaarheid een belangrijke rol.

Deze vorm van impactgestuurd werken is inmiddels alom bekend binnen onze organisatie. In de komende jaren willen wij hier nog beter in worden. Dat betekent dat we niet alleen oog hebben voor output (bijvoorbeeld het aantal deelnemers aan een activiteit), maar ook voor de effecten (outcome). Wat brengen onze inspanningen teweeg? En bij wie? Het structureel meten en in beeld brengen van onze impact aan de hand van verschillende indicatoren geeft ons handvatten om continu te leren en waar nodig bij te sturen. Zo geven wij vorm aan een lerende organisatie die gaat voor maatschappelijke impact. Wij willen onze partners meenemen in deze werkwijze. Met de gemeenten in ons werkgebied willen we bovendien komen tot afspraken om conform impactsturing te verantwoorden.

Ook maakt deze manier van werken deel uit van het kwaliteitskader van Bibliotheken Mar en Fean dat we in 2023 vaststellen. Naast de impactsturing kennen we een interne planning- en control-cyclus (met jaarplannen, teamplannen en de HR-cyclus) en een financiële planning- en control-cyclus (begroting, kwartaalrapportages, jaarrekening).

Fysieke bibliotheken

De transitie naar een *Mienskipsbibliotheek* stelt andere eisen aan de fysieke bibliotheek. Die moet open en toegankelijk zijn. Het is een plek om samen te komen en samen te werken, te studeren of waar je komt voor de gezelligheid. Een plek van, voor en door de lokale gemeenschap. De afgelopen jaren hebben we hier al invulling aan gegeven. Dat zetten we de komende periode voort.

In Lemmer loopt een pilot om samen met de mienskip te komen tot de inrichting van de (Lemster) *Mienskipsbibliotheek*. In verschillende sessies is met inwoners gesproken over (de geschiedenis van) Lemmer en de plek en rol van de Bibliotheek in de Lemster gemeenschap. De ideeën die hieruit voortkwamen zijn gebruikt voor een nieuw ontwerp van de Bibliotheek. Deze methode en de ervaringen die we hebben opgedaan kunnen we ook elders in ons werkgebied toepassen.

In Heerenveen is een nieuwe bibliotheek opgenomen in de centrumvisie. Met de pop-up-locatie ontwikkelen we samen met inwoners een concept voor de

Mienskipsbibliotheek. Ook doen we onderzoek naar de toekomst van de Bibliotheeklocatie in Akkrum.

In Workum heeft de gemeente plannen voor een nieuw Kultuerhús De Klameare. Daarbij zal de Bibliotheek mogelijk verhuizen naar de nieuwe locatie. Ook hier staat bij de inrichting het concept van de *Mienskipsbibliotheek* centraal.

Ook denken we na over verruiming van de openingstijden, bijvoorbeeld met het Open+-systeem. Geregistreerde gebruikers kunnen buiten de 'bemande' openingsuren de deuren van de Bibliotheek openen. De sleutel van de Bibliotheek komt dus in handen van de mienskip. In de komende periode onderzoeken we ook andere mogelijkheden om onze openingstijden te verruimen.

Een ander belangrijk speerpunt is verduurzaming. Op een aantal plekken zijn op dit vlak al stappen gezet. In de komende periode onderzoeken we de mogelijkheden voor al onze gebouwen.

Bibliotheken werken steeds vaker samen met andere organisaties. En dat niet alleen, ze wonen ook steeds vaker samen onder één dak. Voordelen genoeg. Denk aan meer levendigheid, het combineren van een bibliotheekbezoek met andere zaken, ruimere openingstijden en het gebruik kunnen maken van gedeelde voorzieningen. Ook deze ontwikkeling heeft onze aandacht.

Financiën

De exploitatie van Bibliotheken Mar en Fean is mogelijk door verschillende inkomstenbronnen: subsidies (met name van de gemeenten), bibliotheekopbrengsten, overheidsbijdragen (o.a. IDO) en projectsubsidies (o.a. KB).

We willen als robuuste bibliotheek met kracht kunnen werken aan de maatschappelijke opgaven. Daarom willen we ook in de komende periode onze inkomsten uit projectgelden vergroten (op alle niveaus, van lokaal tot Europees). We streven naar een toename van 200.000 euro nu naar 500.000 euro eind 2026.

Naar verwachting komt het Rijk met extra geld over de brug. Bijvoorbeeld in het kader van het masterplan basisvaardigheden (ten behoeve van bijvoorbeeld BoekStart en dBos). Ook komt er extra geld voor herstel, vernieuwing en groei van kunst en cultuur (OCW). Dit geld is bedoeld voor een kwaliteitsimpuls van het huidige personeel en de inzet van extra personeel.

Marketing & communicatie

De transitie naar de *Mienskipsbibliotheek* vraagt om extra investeringen in en inspanningen van marketing en communicatie, een relatief jong vakgebied binnen de Bibliotheek. Om ons verhaal te vertellen, het brede aanbod van de Bibliotheek voor het voetlicht te brengen, om de mienskip te betrekken en doelgroepen te bereiken. En om het oude imago van de Bibliotheek – een plek waar je (alleen) boeken kunt lenen – van ons af te schudden. Daarbij willen we komen tot een communicatieaanpak waarbij we de mienskip niet alleen als lezer of als consument benaderen, maar juist mét of door de mienskip wordt gecommuniceerd. Wij zetten in op een ware ‘mienskipbeleving’ in de Bibliotheek. Hiermee zorgen we voor een sterke positionering en een groter bereik in ons werkgebied. Onderzoek naar hoe mensen de Bibliotheek beleven en waarderen is daarmee van groot belang.

Samenwerken aan maatschappelijke opgaven

Werken aan deze maatschappelijke opgaven vraagt om het bundelen van krachten met lokale partners. Daaronder gemeenten, scholen, welzijnsorganisaties, de GGD, dorpsverenigingen, bedrijven en inwoners. Met een steeds wisselend netwerk van partners spelen we in op wat in een bepaalde gemeenschap en op een bepaald moment nodig is. Wel zijn we altijd scherp op onze maatschappelijke opdracht. We doen geen dingen die anderen beter kunnen. De kracht van de Bibliotheek komt naar voren in de vijf functies van de Bibliotheek. Afhankelijk van de opgave of het thema en de samenwerkingspartners kiezen we bewust voor een bepaalde rol.

‘We willen mensen en gemeenschappen versterken in kwalitatief goede en duurzame samenwerking met partners.’

Centraal daarbij staat altijd de collectieve impact. We willen mensen en gemeenschappen versterken in kwalitatief goede en duurzame samenwerking met partners. Dat betekent:

- open en constante communicatie;
- een gezamenlijke agenda voor verandering;
- een ‘backbone’ voor de coördinatie van organisaties;
- gezamenlijke bepaling en meting van gegevens en resultaten en
- elkaar wederzijds versterkende activiteiten.

Bijlage: gebruikte bronnen

Publicaties

- Algemene Rekenkamer. (2016). Aanpak van laaggeletterdheid.
- Centraal Planbureau. (2020). Ongelijkheid van het jonge kind.
- De Wolf, I., Ariës, R., & Van Wetten, S. (2020). Drie uitdagingen om alle leerlingen gelijke kansen te geven.
- Gubbels, J., van Langen, A. M. L., Maassen, N. A. M., & Meelissen, M. R. M. (2019). Resultaten PISA-2018 in vogelvlucht. Enschede: Universiteit Twente.
- Hooftman, W., Oude Hengel, K., Wiezer, N., Bouwens, L., Zoomer, T., & de Vroome, E. (2020). De impact van de COVID-19 crisis op werknemers: stand van zaken na de eerste golf. Leiden: TNO.
- Inspectie van het Onderwijs. (2021). Peil. schrijfvaardigheid einde (speciaal) basisonderwijs 2018-2019.
- Lees! Een oproep tot een leesoffensief van de Onderwijsraad en de Raad voor Cultuur (2019).
- OECD. (2019). How's life in the digital age? Opportunities and risks of the digital transformation for people's well-being. Paris: OECD Publishing.
- Onderwijsraad. (2021). Later selecteren, beter differentiëren.
- PISA-2018, De verdieping: Leesplezier, zelfbeeld bij het lezen, leesgedrag en leesvaardigheid en de relatie daartussen.
- Ravestein, B. (2022). KansenKaart.nl. Rotterdam: Erasmus School of Economics, Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Schakel, W., & Hakhverdian, A. (2018). Ideological congruence and socio-economic inequality.
- Schakel, W., & Van der Pas, D. (2020). Degrees of influence: Educational inequality in policy representation.
- SCP. (2014). Verschil in Nederland. Sociaal en Cultureel Rapport 2014.
- SCP. (2021). Verschil in Nederland 2014-2020. Zes sociale klassen en hun visies op samenleving en politiek.
- Staatscommissie parlementair stelsel. (2018). Lage drempels, hoge dijken. Democratie en rechtsstaat in balans.
- Vermeij, A., & Sitskoorn, M.M. (2021). Digitalisering van de samenleving: Gevolgen voor cognitief functioneren en mentaal welzijn. Tilburg, Nederland: Tilburg University.

Online informatie

- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. Coronacrisis vraagt om debat over digitalisering [↗](#)
- NOS (2021). Kloof tussen arm en rijk niet kleiner: 'Kwetsbare burgers structureel achtergesteld' [↗](#)
- De Groene Amsterdammer (2022). Hoe minder je leest, hoe minder je weet. [↗](#)
- Inspectie der Rijksfinanciën (2020). Naar een inclusieve samenleving. In ons land, niemand aan de kant. [↗](#)
- Fund Against Child Labour. Developing you theory of change. [↗](#)
- Rathenau Instituut (2022). Digitale vaardigheden voor technologisch burgerschap. [↗](#)
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2017). Weten is nog geen doen. Een realistisch perspectief op redzaamheid. [↗](#)
- Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (2022). Landelijke en lokale ambities mentale gezondheid en preventie. Verdiepende consultaties voor het thema mentale gezondheid in het Nationaal Preventieakkoord. [↗](#)
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2021). Een jaar met corona. [↗](#)
- Rijksoverheid (2022). Kamerbrief over Masterplan basisvaardigheden. [↗](#)
- Fries Sociaal Planbureau (2020). Laaggeletterdheid tegen het licht. [↗](#)
- Nivel (2021). Gezondheidsvaardigheden in Nederland: factsheet cijfers 2021. [↗](#)
- Joana Duarte, J., Günther-van der Meij, M., Robinson-Jones, C. (2021). De essentiële rol van talen in tweetalige regio's. [↗](#)
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2022). Reflectie op het coalitieakkoord 2021-2025 vanuit het burgerperspectief. [↗](#)
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2021). Verschil in Nederland 2014-2020. Zes sociale klassen en hun visies op samenleving en politiek. [↗](#)
- Stichting Lezen en Schrijven (2018). Feiten & Cijfers Laaggeletterdheid 2018. [↗](#)
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2021). Kwart 15-plussers spreekt thuis dialect of andere taal dan Nederlands. [↗](#)
- Staatscommissie parlementair stelsel (2018). Lage drempels, hoge dijken. [↗](#)
- Vermeij, A. & Sitskoorn, M.M. (2021). Digitalisering van de samenleving: Gevolgen voor cognitief functioneren en mentaal welzijn. [↗](#)
- Rathenau Instituut (2021). De stand van digitaal Nederland. Naar zeggenschap en vertrouwen in de digitale samenleving. [↗](#)
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2022). Uitdagingen in het sociaal domein. [↗](#)
- IFLA-UNESCO (2022). Public Library Manifesto 2022. [↗](#)
- Stichting Lezen (2021). Waarom doet lezen ertoe? [↗](#)

TIJDS WUNDERKEITEN
GROTE KUNST
VOOR
KLEINE KENNERS

VAN DE NORDEN USA TOT ANDY WARHOL'S SWITZERLAND
EEN WONDERZELVE TOEGANG TOT DE WERELDBEKENDE KUNST SCHILDERERS

Stichting Bibliotheken Mar en Fean verzorgt het openbaar bibliotheekwerk in de gemeenten De Fryske Marren, Heerenveen en Súdwest-Fryslân. De stichting heeft 12 bibliotheekvestigingen in een werkgebied van ruim 195.000 inwoners. Daarnaast zijn er schoolbibliotheken in de buitendorpen. Bij de stichting werken 94 medewerkers en 200 vrijwilligers.

Wijde Noorderhorne 1
8601 EA Sneek
info@bmf.nl